

3k LA

Lactantius

De Mortibus Persecutorum

Introduktion

Fra Commodus til Konstantin, 180-337 e.Kr.

Perioden fra 96-192 e.Kr. var præget af stor politisk og militær stabilitet i Romerriget. Adoptivkejserne Nerva, Trajan, Hadrian, Antoninus Pius og Marcus Aurelius var kendt under dette navn, fordi de i stedet for mandlige arvinger adopterede deres efterfølgere. Disse fem kejsere er efterfølgende blevet kaldt "de fem gode kejsere". Marcus Aurelius valgte dog at udnævne sin søn, Commodus (180-192) til kejser. Med hans kaotiske regering begynder en periode, der senere er blevet kaldt "Senkejsertiden", som varede indtil Det Vestromerske Riges opløsning i 476 e.Kr.

Perioden omfattede blandt andet "Krisen i det Tredje Århundrede", som varede fra 235 til 284 e.Kr. I denne periode stod Romerriget over for adskillige udfordringer, herunder politisk ustabilitet, militære trusler, økonomisk kollaps og social uro. Riget oplevede mindst 26 tronprætendenter, for det meste fremtrædende romerske generaler, hvorfor disse kejsere også kaldes "soldaterkejsere". Invasioner og folkevandringer ind i romersk territorium udgjorde betydelige udfordringer, mens krisen førte til møntforringelse, sammenbrud af handelsnetværk og faldende økonomisk produktivitet. Da krisen var på sit højeste var imperiet splittet i tre konkurrerende stater med hver sin hersker.

Romerriget i 200-tallet e.Kr. Invasioner fra fremmede folkeslag og tabte territorier er markerede med grønt.

Diocletian (284-305 e.Kr.) gennemførte omfattende reformer for at stabilisere imperiet. Han opdelte riget i mindre enheder og etablerede nye administrative centre tættere på grænserne. Diocletian skabte et system med fire medkejsere, kendt som "tetrarkiet", for at forbedre styringen og sikre fredelige magtoverdragelser. Han indførte skattereformer og forsøgte at dæmpe inflationen gennem prisreguleringer, selvom dette viste sig ineffektivt. Diocletian adskilte og udvidede også imperiets civile og militære administration. På trods af visse fiaskoer ændrede hans reformer fundamentalt strukturen i den romerske kejserlige regering og bidrog til at stabilisere imperiet både økonomisk og militært.

Konstantins omvendelse til kristendommen i 312 e.Kr. markerede et vendepunkt i romersk historie. Han tilskrev sin sejr under en konflikt med sin medkejser Maxentius i "Slaget ved den Milviske Bro" til den kristne gud. I 313 e.Kr. udstedte Konstantin Milano-ediktet, der gav kristne religionsfrihed. Hans omvendelse førte til fremme og støtte af kristendommen i stedet for dens forfølgelse, men igangsatte også en process, der gradvist førte til større intolerance overfor de traditionelle romerske og græske religioner.

Kort over Diokletians omstrukturering af Romerriget i fire dele: Riget deltes i den østlig og vestlig del, der så igen blev delt i to. I både øst og vest var der én overkejsere, en Augustus og én underkejsere, en Cæsar. Hver af de fire områder havde en hovedstad, hvor administrationen og kejseren havde til huse.s

Fortegnelse over udvalgte romerske kejsere og tronprætendenter, 180-337

Commodus (180-192)
Pertinax (januar-marts 193)
Didius Julianus (marts-juni 193)

Det severiske dynasti

Septimius Severus (193-211)
Caracalla (198-217)
Geta (209-211)
Macrinus (217-218)
Elagabalus (218-222)
Severus Alexander (222-235)

Soldaterkejserne

Maximinus Thrax (235-238)
Gordian I og Gordian II (238, i 22 dage)
Pupienus og Balbinus (238, i 99 dage)
Gordian III (238-244)
Philip I "Araberen" (244-249)
Decius (249-251)
Trebonianus Gallus (251-253)
Aemilianus (253, i 88 dage)
Valerian (253-260)

Gallienus (253-268)
Claudius II Gothicus (268-270)
Quintillus (270, i cirka 27 dage)
Aurelian (270-275)
Tacitus (275-276)
Florianus (276, i 80-88 dage)
Probus (276-282)
Carus (282-283)
Carinus (283-285)
Numerian (283-284)

Dominatet/Tetrarkiet

Diocletian (284-305)
Maximian (286-305, 307-310)
Constantius I Chlorus (305-306)
Galerius (305-311)
Severus (306-307)
Maxentius (306-312)

Det konstantinske dynasti

Konstantin I "den Store" (306-337)
[...]

Opgave - Kejserooplæg

Vælg i par én af følgende kejsere:

Commodus
Caracalla (og Geta)
Elagabalus
Aurelian

I skal forberede et oplæg på ca. 3-5 min. om hver kejser. Oplægget skal være ledsaget af PowerPoint med ét slide. Slidet skal indeholde et billede (ikke nødvendigvis af kejseren) og nogle få bulletpoints med tekst.

Kristenforfølgelser i Romerriget

Jesus blev ifølge tidlig kristen tradition henrettet af romerne i 23. marts år 29 e.Kr og genopstod 25. marts. Efter hans himmelfart drog hans disciple ifølge *Apostlenes Gerninger* ud for at udbrede Jesu lære og det gode budskab (eu-angelion). Der går imidlertid mange år før de kristne optræder i de romerske kilder. Det er i forbindelse med Roms brand i år 64, som (formentlig fejlagtigt) blev tilskrevet kejser Nero. Han valgte imidlertid at give de kristne skylden, arresterede flere af dem og fik dem brændt levende, hvilket var den almindelig straf for brandstiftelse. Herefter hører vi i kilderne periodisk om enten små forfølgelser af de kristne, enten foranstaltet af kejseren i Rom eller af de lokale romerske myndigheder.

Grundene til at de kristne blev forfulgt var flere: For det første nægtede de at anerkende og ofre til andre guder, herunder kejseren. Det samme gjalt imidlertid for jøderne, men de var undtaget fra at skulle ofre til kejseren. For det andet gjorde de kristne en dyd ud af at adskille sig fra de lokalsamfund, de befandt sig i. I Slutningen af 200-tallet f.Kr. var ca. 5-10% af Romerrigets befolkning kristne, men de var for det meste klumpet sammen i byerne, hvor de mødtes hemmeligt og nægtede at deltage i de hyppige traditionelle religiøse fester. De kristne var oplagte syndebukke for alskens naturlige ulykker, som f.eks. tørke, oversvømmelse eller epidemier, netop fordi de skilte sig ud. For det tredje var de kristne ritualer omgærdet af mystik og frygt for de udeforstående; de spiste børns kød og drak deres blod (nadveren), og de lå i med deres egen familie (de kaldte hinanden "brødre" og "søstre").

Den tidlige kristendom var præget af brugen af symboler, hvis betydning kun var kendt af de indviede. På billedet ses tre af disse fra grafitti i de underjordiske begravelsespladser (katakomberne) under St. Sebastian i Rom, som kan dateres til 3. årh. e.Kr.:

De første systematiske forfølgelser af de kristne iværksat af de romerske kejsere på en stor skala fandt sted under netop de to kejsere, som vi lige om lidt skal beskæftige os med, nemlig under Decius og Valerian (249-51 og 253-60). De udsendte begge befalinger (såkaldte 'edikter'), der påbød alle, der var mistænkt for at være kristne, at ofre til de romerske guder foran en af de lokale romerske myndigheder (et såkaldt 'supplicatio'). De, der nægtede blev underkastet tortur indtil de gav sig eller døde. Interessant nok indeholder befalinger også foreskrifter for specifikke straffe, hvis der er tale om kristne senatorer eller riddere, hvilket antyder, at kristendommen nu var begyndt at brede sig til samfundets øverste elite, hvilket kun gjorde den til en endnu større trussel. De kristne, der ofrede, fik en skriftlig attest, hvoraf et par er bevarede.

Mønter med portrætter af kejser Decius (tv.) og Valerian (th.)

Der var roligt omkring kristenforfølgelserne indtil Diocletian (284-305) for alvor tog fat. Anledningen var angiveligt, at kristendommen nu havde spredt sig til de romerske soldater, hvis loyalitet derfor kunne betvivles på et tidspunkt hvor Riget var i krise. De kristne blev frataget deres borgerrettigheder - hvilket på det tidspunkt var forudsætningen for at arbejde i den offentlige administration eller i hæren -, deres kirker skulle rives ned, og kirkens ledere skulle ofre til de romerske guder for at undgå tortur eller henrettelse - hvilket senere kom til at gælde for alle kristne. Først med Konstantin d. Store fik de kristne atter lov til at dyrke deres religion offentligt og få deres rettigheder og ejendom tilbage i 313.

(kilde: Christiansen, Erik. "Romerrigets Historie", Aarhus Universitetsforlag 2010)

Lactantius

Lucius Caecilius Firmianus Lactantius var en kristen forfatter, der stammede formentlig fra provinsen Numidien i Nordafrika (nuv. Tunesien), hvor han blev født o. 250 e.Kr. Han ernærede sig som lærer i retorik. Under kejser Diocletian flyttede han til Nicomedia i Lilleasien, som kejseren brugte som sin hovedstad under tetrarkiet. Han må have holdt lav nok profil til at undgå Diocletians forfølgelser af de kristne, for han udnævntes til lærer for Konstantin d. Stores søn Crispus i Gallien o. 317 e.Kr., hvor de kristendommen kunne dyrkes frit. Hans dødsår kendes ikke med sikkerhed men anslås til at være . 325 e.Kr.

Lactantius skrev på latin, hvilket var usædvanligt for det græsktalende Øst. Hans latin blev meget beundret i renæssancen, og han blev kendt som 'den kristne Cicero', fordi hans stil og sprog mindede meget om den latin, der blev skrevet i 1. årh. f.Kr. Dog sniger der sig enkelte udtryk og vendinger ind i hans latin, der hører til i den form for latin, der senere blev udbredt i middelalderen.

Hans værker omhandlede primært filosofi og kristendom, men et enkelt historisk værk kaldet '*De mortibus persecutorum*' ('Om forfølgernes død') fik han også skrevet. Værket er en gennemgang af de romerske kejsere, der forfulgte de kristne, med stort fokus på, hvordan de døde. Værket er problematisk som historisk kilde, da det er stærkt farvet af den kristne Lactantius triumferende hån overfor de hedenske kejsere, som Gud i hans optik havde straffet for deres forbrydelser mod kristendommen, der endelig var ved at sejre under Konstantin.

Nærværende latinske tekst er hentet fra thelatinlibrary.org, mens oversættelsen og stoffet til denne introduktion er hentet fra Torben Damsholts oversættelse af *Forfølgernes død* fra 1971.

Muligvis Lactantius. Romersk vægmaleri fra 4. årh. e.Kr.

Lucii Caecilii Firmiani Lactantii '*De mortibus persecutorum*' cap. 4-5

I kap. 1-3 har Lactantius berettet om kristenforfølgelserne under Nero (54-68) og Domitian (81-96). Herefter springer han ca. 150 år frem i tiden til kejser Decius:

Kap. 4 - Decius' død

1. Efter mange år opstod det afskyelige dyr Decius til kirkens ødelæggelse; thi hvem, som ikke er ond, vil forfølge retfærdige?
2. Og som om det var derfor, han var blevet hævet til magtens tinde, begyndte han straks at rase imod Gud for straks efter at falde.
3. Thi da han drog mod i felten mod Carperne, som dengang havde besat Dacien og Møsien, blev han snart omringet af barbarerne og udslettet med en stor del af sin hær, så at end ikke hans grav kunne æres, men plyndret og nøgen lå han som bytte for vilde fugle, som det passer sig for Guds fjende.

Opgave

Sammenlign Decius' guddommelige straf med Polyneikes' straf i Sofokles' *Antigone*. Hvilke ligheder er der imellem dem, og hvorfor har denne straf mon været så forfærdelig i den græsk-romerske verden?

Gothernes og Carpernes invasion i 248-51. Decius omkom i slaget ved Atritus i 251 (øverst til højre).

Kap. 5 - Valerians død

1. Ikke længe efter blev også Valerian grebet af en lignende galskab og udstrakte sine ugudelige hænder mod Gud, og på kort tid nåede han at udgyde meget retfærdigt blod. Men ham ramte Gud med en ny og enestående form for straf, for at han skulle være et bevis for eftertiden på, at Guds modstandere altid får løn som forskyldt.

2. Hic captus a Persis non modo imperium, quo fuerat insolenter usus, sed etiam libertatem, quam ceteris ademerat, perdidit vixitque in servitute turpissime.

Gloser

cipio cepi captum capere 3., *griber, tilfangetager*

Persae m1 pl., af græsk 'Πέρσαι', *perserne*.

Folkeslag fra Persien (nuv. Iran) - Lactantius mener formentlig de persere, der kaldtes 'sessaniderne' efter deres daværende kongedynasti.

modo adv., *kun*

utor usus sum uteri dep. 3., *bruger, udnytter* (+abl.). 'fuerat [...] usus' = 'usus erat', se §23.3.1

libertas -atis f3, *frihed*

ceterus -a -um adj. 1/2, *anden, andre*

ad-imo -emi -emptum 3., *tager fra, frarøver*

per-do -didi -ditum 1., *mister, taber*

vivo vixi victum 3., *lever*

servitus -utis f3, *slaveri, trældom*

turpis -e adj. 3, *hæslig, forfærdelig*

Sessanidernes riges udbredelse på Shapur I's tid

3. Nam rex Persarum Sapor, is qui eum ceperat, si quando libuerat aut vehiculum ascendere aut equum, inclinare sibi Romanum iubebat ac terga praebere et imposito pede super dorsum eius illud esse verum dicebat exprobrans ei cum risu - non quod in tabulis aut parietibus Romani pingerent.

Gloser

Sapor -is m3, *Shapur*. Shapur d. 1. var konge over Perserriget ca. 240-270.
si quando hyp. konj., *når, hver gang*
libet libuit -- upers. verb., (*det*) *behager*
vehiculum n2, *køretøj, vogn*
a-scendo -scendi -scensum 3., *stiger op, klatrer op*
equus m2, *hest*
inclino 1., *bøjer mig, bukker mig*
iubeo iussi iussum 2., *befaler, beordrer ngn.* (akk.) *til ngt.* (inf.)
ac par. konj., *og*
tergum n2, *ryg* (i horisontal stilling). Ofte bruges flertallet som ental.

praebeo 2., *frembyder, rækker frem*.
im-pono -posui -positum 3., *placerer, sætter*
dorsum n2, *ryg* (på mennesker)
illud esse verum dicebat, akk. m. inf.
verus adj. 1/2, *sandt, rigtigt, virkeligt*
exprobro 1., *bebrejder ngn.* (dat.)
risus m4, *latter*
quod overgangsrelativ
paries -etis f3, *væg*
pingo pinxi pictum 3., *afbilleder, tegner, maler*

4. Ita ille dignissime triumphatus aliquamdiu vixit, ut diu barbaris Romanum nomen ludibrio ac derisui esset.

Gloser

dignus adj. 1/2, *værdig, passende*. Som adv. *velfortjent*
triumpho -avi -atum 1., *triumferer, holder triumf*. I pass. *undertvinges, føres i triumf*
aliquam-diu adv., *en rum tid, i lang tid*

diu adv., *længe*
barbarus m2, *βάρβαρος, barbar*
ludibrium n2, *spot, hån*
derisus m4, *latter*. 'ludibrio ac derisui', se [final dativ]

5. Etiam hoc ei accessit ad poenam, quod cum filium haberet imperatorem, captivitatis suae tamen ac servitutis extremae non invenit ultorem nec omnino repetitus est.

Gloser

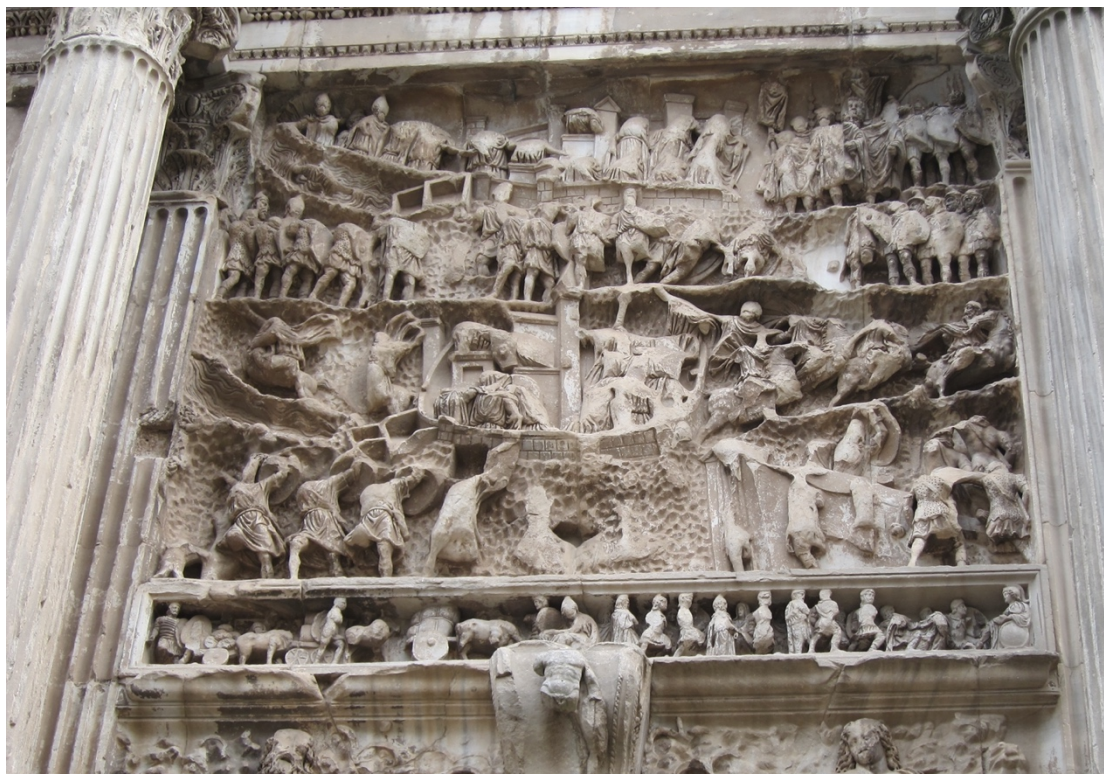
Etiam hoc ei accessit ad poenam, *Oven i købet overgik denne straf ham*
quod cum hyp. conj., *at selvom*
filius m2, *søn*. Valerians søn Galienus (260-268) overtog kejsertronen efter sin fars tilfangetagelse.
extremus adj. 1/2 superl. af 'exter', *yderst, uslest*

in-venio -veni -ventum 3., *finder*
captivitatis suae [...] ac servitutis extremae er attr. til 'ultorem'
ultor -is m3, *hævner*
omnino adv., *overhovedet*
re-peto -tivi -titum 3., *vender tilbage, kræver ngt. tilbageleveret*

Opgave

Kig på billederne herunder. Hvad kan de første tre billeder fortælle os om, hvordan romerne så på fremmede folkeslag og sig selv?

Kig så på Shapur I's klipperelief. Hvordan ønsker han, at eftertiden skal huske ham, og hvilke ligheder er der mellem hans relief og de romerske ovenfor?

Detalje fra kejser Septimius Severus' triumfbue i Rom, opført i anledning af kejserens sejr over partherne (perserne) i 195 e.Kr. Triumfen delte han med sønnerne Geta og Caracalla. Hovedrelieffet viser romerne i kamp mod partherne. Nederst i det lille relief ser man en procession af krigsbytte, romerske soldater og tilfangetagne parthere, der er på vej hen mod en siddende personifikation af Roma.

Detalje fra Augustus fra Prima Porta, ca. 20 f.Kr. Centralt på kyrasset ses en barbar overrække en romer de felttegn, som den romerske hærfører Crassus tabte i kamp mod partherne i 53 f.Kr., og som Augustus skaffede tilbage gennem diplomati. Til højre kan lige netop anes en siddende parthisk krigsfange (genkendelig på den frygiske hue).

Relief fra kejser Konstantin d. Stores triumfbue i Rom fra 315 e.Kr. Reliefferne er dog taget fra en tidligere triumfbue for kejser Marcus Aurelius (161-180 e.Kr.), så kun kejserens ansigt er ændret. Til venstre ses kejseren på en platform i færd med at krone en ny germansk vassalkonge, der kan kendes på dyreskindet og bukserne, for øjnene af sine soldater som tegn på en fredsslutning mellem ham og romerne. Til højre ses romerske legionærer der fører to bundne fanger frem foran kejseren (igen på en platform).

Klipperelief i overstørrelse fra Shapur I's grav ved Naqsh-e Rostam. Shapur ses i midten til hest med sit følge bag sig. Til venstre ses tre romerske kejsere: Den stående mand er kejser Valerian (253-260), hvis hænder Shapur griber med sin højre hånd. Den knælende kejser er formentlig Philip Araberen (244-249), der sluttede fred i bytte for visse indrømmelser og en stor erstatning. Under hesten anes den tredje kejser, Gordian III (238-44), der faldt i kamp mod Shapur.

6. Postea vero quam pudendam vitam in illo dedecore finivit, derepta est ei cutis et exuta visceribus pellis infecta rubro colore, ut in templo barbarorum deorum ad memoriam clarissimi triumphi poneretur...

Gloser

postea adv., senere
vero par. konj., men
quam par. konj., efter
pudet upers. verb., det er skamfuldt
dedecus -oris n3., vanære, skam. 'in illo dedecore', med denne skændsel
finio finivi finitum 3., afgrænser, færdiggør
de-ripio -ripui -reptum 3., river ned, river af

cutis -is f3, hud
exuo 3., afklæder, renses
viscus -eris n3, indvolde, kød
pellis -is f3, skind
in-ficio -feci -fectum 3., påvirker, farver.
 'infecta' = 'infecta est'
clarus adj. 1 / 2, lysende, skinnende, storslået
triumphus m2, triumf, triumftog

... og for at man altid kunne vise vore udsendinge det, så romerne ikke skulle stole for meget på deres kræfter, når de så den fangne fyrstes trofæ hos persernes guder.

7. Da Gud nu havde krævet sådanne straffe over tempelskænderne, er det så ikke forunderligt, at nogen senere vovede ikke alene at udføre, men bare at udtænke noget imod den eneste Guds majestæt, som styrer og opholder alt?